

2015

Strategia Rozwoju Gminy Kowala na lata 2015-2022 z perspektywą do roku 2024

Spis treści

Wstęp	3
I. Wnioski z diagnozy strategicznej.....	4
1. Sfera społeczna.....	4
2. Sfera gospodarcza	7
3. Sfera przestrzenna.....	8
4. Analiza SWOT	10
II Rozwój strategiczny w latach 2015 - 2022	13
1. Wizja rozwoju Gminy.....	13
2. Misja Gminy.....	13
3. Cele Strategii.....	14
4. Obszar strategicznej interwencji w ujęciu lokalnym	24
5. Obszar strategicznej interwencji w ujęciu regionalnym.....	24
6. Model struktury przestrzenno-funkcjonalnej gminy wraz z ustaleniami i zaleceniami dotyczącymi prowadzenia polityki przestrzennej	27
III Ocena spójności celów strategicznych z dokumentami wyższego rzędu.....	34
IV Wdrażanie i monitoring Strategii	36

Wstęp

Strategia rozwoju gminy stanowi generalny plan działania władz samorządowych oraz narzędzie współpracy z innymi partnerami samorządowymi, społecznymi lub gospodarczymi. Dokument ten wspiera pozytywne zmiany zachodzące w gminie, jak również pomaga niwelować bariery i negatywne zjawiska, mające miejsce w otoczeniu. Wskazuje najważniejsze przedsięwzięcia w sferze społecznej, gospodarczej czy środowiskowej, które powinny przełożyć się na osiągnięcie pożądanej wizji rozwoju gminy.

Pierwszą część dokumentu stanowi diagnoza stanu społeczno-ekonomicznego, pozwalająca określić słabe i mocne strony gminy. Opisane w niej są różne sfery polityki gminy - sfera społeczna (w tym kultura, sport i rekreacja, ochrona zdrowia, edukacja, mieszkalnictwo), gospodarcza (lokalny rynek pracy i bezrobocie), położenie i środowisko naturalne, zasoby kulturalne, demografia. Następnym elementem jest analiza SWOT, w której określa się zasoby wewnętrzne pozytywne (mocne strony) i negatywne (słabe strony), zewnętrzne pozytywne (szanse) i negatywne (zagrożenia). Na podstawie tych elementów została wyznaczona wizja oraz misja Gminy Kowala, a następnie zaproponowano kierunki rozwoju.

W ramach prac nad strategią zostały zorganizowane dwa spotkania konsultacyjne z urzędnikami samorządowymi, mieszkańcami, sołtysami i przedstawicielami organizacji pozarządowych. Na pierwszym spotkaniu opracowano analizę SWOT, która następnie została uporządkowana i uzupełniona w dokumencie, na drugim zaś opracowywano konkretne kierunki działań władz gminnych na kolejne lata.

I. Wnioski z diagnozy strategicznej

1. Sfera społeczna

W gminie dostrzec można stały wzrost liczby mieszkańców. Jest to związane z bliskością Radomia, którego mieszkańcy często przenoszą się na tereny wiejskie, wybierając mieszkanie w budownictwie jednorodzinym. Co również ciekawe, liczba kobiet i mężczyzn jest zbliżona. Gęstość zaludnienia w 2014 r. wynosiła 159 osób na km². Sytuację demograficzną w gminie określić można jako dobrą. Dzięki napływowi nowych mieszkańców przyrost naturalny jest dodatni i stosunkowo wysoki, choć w dłuższym okresie wykazuje tendencję spadkową. Wynika to zapewne z faktu, że na teren gminy przeprowadzają się przede wszystkim młode rodziny. Wśród mieszkańców zdecydowanie dominują osoby w wieku produkcyjnym, przy czym w grupie tej więcej jest mężczyzn niż kobiet. W przypadku osób w wieku przedprodukcyjnym zauważalny jest spadek ich liczby, choć raczej niewielki, oraz przewaga liczbowa mężczyzn. Odwrotna sytuacja, co jest typową dla Polski tendencją demograficzną, występuje w przypadku osób w wieku poprodukcyjnym: ich liczba sukcesywnie wzrasta, a liczba kobiet jest dwukrotnie wyższa niż mężczyzn.

Liczba mieszkań w Gminie Kowala rośnie z każdym rokiem. Średnio każde mieszkanie składa się z 4 izb, a powierzchnia wynosi ok. 89 m². Zdecydowana większość tych mieszkań (93,5%) posiada dostęp do sieci wodociągowej, 84,5% posiada instalację kanalizacyjną, a podłączonych do centralnego ogrzewania jest 79% mieszkań. Wg danych statystycznych gminny zasób komunalny w 2013 r. obejmował 17 mieszkań o średniej powierzchni 46,4 m². Odnotowano 6 gospodarstw domowych w ramach mieszkań komunalnych, które zalegały z opłatami za mieszkanie, przy czym w przypadku 2 mieszkań zaległości (na kwotę 2 tys. zł) trwały ponad 3 miesiące. Łączna ich kwota wyniosła 3 tys. zł.

W październiku 2015 r. w Powiecie Radomskim zarejestrowanych było 13 375 osób bezrobotnych, w tym 6 411 kobiet (które stanowiły 47,9% wszystkich bezrobotnych). Stopa bezrobocia w powiecie wynosiła 25,3% (w gminie poziom ten najprawdopodobniej jest zbliżony), w województwie mazowieckim 8,6%, a w Polsce 9,7%. W ostatnich miesiącach bezrobocie w Powiecie Radomskim systematycznie spadało. Najsilniejszy spadek odnotowano pomiędzy marcem a czerwcem 2015 r., gdy liczba bezrobotnych zmniejszyła się o 1432 osoby. Spadek bezrobocia w grupie wszystkich bezrobotnych jest większy (spadek o 11,5%) niż w grupie bezrobotnych kobiet (spadek o 9,7%). Więcej jest bezrobotnych mężczyzn niż kobiet, przy czym udział kobiet w ogólnej liczbie bezrobotnych nieznacznie rośnie. Najwięcej bezrobotnych w Powiecie Radomskim występuje w grupie wiekowej między 25 a 34 i 35 a 44 rokiem życia. Dostatecznie wysokie bezrobocie występuje także w przedziale wiekowym 45 – 54. Najmniej bezrobotnych jest w grupie powyżej 60 roku życia. W większości kategorii

wiekowych bezrobotnych mężczyzn i kobiet było mniej więcej po równo. Największa różnica dotycząca płci występuje w przedziale wiekowym „60+”, gdzie bezrobotnych mężczyzn jest kilkakrotnie więcej niż kobiet. Wynika to jednak głównie z przyczyn systemowych, związanych m.in. z różnicami w wieku emerytalnym. Najwięcej bezrobotnych osób posiada wykształcenie gimnazjalne i niższe. Następną w kolejności grupą to osoby z wykształceniem policealnym i średnim zawodowym oraz zasadniczym zawodowym. Najmniej bezrobotnych posiadało zaś wykształcenie wyższe i średnie ogólnokształcące. Wpływ na to może mieć fakt, iż osoby te są zazwyczaj bardziej mobilne i opuszczają teren powiatu w poszukiwaniu pracy.

Na terenie Gminy Kowala funkcjonuje jedno przedszkole - Przedszkole Publiczne im. J. Tuwima. Liczba uczęszczających do niego dzieci utrzymuje się na stałym poziomie ok. 120 osób. Budynek placówki oddalony jest od głównych dróg. Dzieci mają do dyspozycji 5 sal, a także plac zabaw przed budynkiem. Oferta zajęć dodatkowych jest bardzo bogata. W gminie działa też 5 szkół podstawowych, przy czym w 2 placówkach dostrzec można wzrost liczby uczniów, w pozostałych zaś niewielkie spadki. Szkoły w Bardzicach i Młodocinie nie dysponują salami gimnastycznymi. W każdej placówce uczniowie mogą korzystać z pracowni komputerowych z kilkunastoma stanowiskami, posiadającymi podłączenie do internetu. Szkoły w Bardzicach i Kończycach-Kolonii nie posiadają świetlic. Żadna ze szkół nie prowadzi wymiany z placówkami oświatowymi z zagranicy. Posiadają jednak dość bogatą ofertę zajęć pozalekcyjnych. Uczniowie szkół podstawowych z terenu gminy osiągnęli bardzo dobre wyniki na sprawdzianie szóstoklasisty. W przypadku języka polskiego i angielskiego osiągnęli wyniki powyżej średniej szkół z całego powiatu, które wynosiły odpowiednio 70,5% i 73,3%. Gorzej poradzili sobie tylko z matematyką - był to jeden z gorszych wyników wśród wszystkich gmin. We wszystkich szkołach z terenu gminy zatrudnionych jest 157 nauczycieli, przy czym 94 to nauczyciele dyplomowani.

Na terenie Gminy Kowala funkcjonują 4 kluby/stowarzyszenia sportowe: Ludowo - Uczniowski Klub Sportowy "LUKS KOWALA" z siedzibą w Parznicach, Uczniowski Ludowy Klub Sportowy „Jaskółka” z siedzibą w PSP im. Janusza Korczaka w Kowali-Stępocinie, Gminny Klub Sportowy „ZORZA” oraz Uczniowski Ludowy Klub Sportowy JUDO KOWALA. Uczniowie zrzeszeni w wyżej wymienionych klubach mają więc dostęp do innych dziedzin sportu niż piłka nożna, która jest najpopularniejsza w innych gminach. Na terenie gminy regularnie odbywają się zawody o puchar Wójta Gminy Kowala w piłce nożnej mężczyzn. Impreza ma charakter gminny, ale patronat nad nią objął Starosta Radomski.

Instytucją kultury z terenu gminy jest Gminna Biblioteka Publiczna w Kowali-Stępocinie. Biblioteka posiada filie w: Bardzicach, Młodocinie Mniejszym i Parznicach. Generalnie poziom

czytelnictwa w gminie jest wysoki (wyższy niż przeciętnie w tej wielkości gminach) i wynosi 16,3. Jest jednocześnie niewiele niższy niż wynosi średnia dla powiatu - 17,5.

W gminie organizowane są co roku różne imprezy kulturalne, m.in. dożynki, bale karnawałowe, Gminny Konkurs Recytatorski z elementami socjoterapii, Przegląd Twórczości Artystycznej Osób Niepełnosprawnych, Dni Kowali.

W gminie działa Zespół Ludowy "Stępcianki", który występuje na licznych przeglądach pieśni ludowych, także poza terenem Gminy Kowala.

W gminie funkcjonuje jedna placówka ochrony zdrowia - Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej. Mieszkańcy mogą tam korzystać przede wszystkim z lekarza "pierwszego kontaktu" oraz pediatry. W miejscowości Kowala-Stępcina znajduje się apteka. Najbliższy szpital mieści się w Radomiu.

Pomocą społeczną w gminie zajmuje się Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Kowali-Stępcinie. Ośrodek otrzymał Certyfikat Jakości Centrum Aktywności Lokalnej oraz Akredytację Wolontariatu Europejskiego. GOPS prowadzi Punkt Informacyjno-Konsultacyjny dla osób uzależnionych i ich rodzin. Od sierpnia 2011 r. działa Punkt Informacyjny dla osób chorych i niepełnosprawnych, który dostarcza informacji o organizacjach i instytucjach pomagających tym grupom, wydaje wnioski np. o ustalenie stopnia niepełnosprawności i pomaga w ich wypełnieniu, udziela skierowań po porady prawne i psychologiczne, udziela wsparcia socjalnego, przedstawia oferty pracy dla osób z niepełnosprawnością oraz pomaga w uzyskiwaniu sprzętu rehabilitacyjnego. W 2010 r. z inicjatywy GOPS-u powstał Klub Seniora. Zaś w 2009 r. powołano do życia Klub Wolontariusza, przekształcony w Centrum Wolontariatu. Do 2013 r. wzrastała liczba gospodarstw domowych korzystających ze świadczeń pomocy społecznej, natomiast w 2014 r. spadła ona o prawie 40 gospodarstw (do 390). Tendencja spadkowa dotyczy również liczby rodzin, które otrzymują zasiłki rodzinne na dzieci. Do najczęstszych powodów przyznawania pomocy rodzinom na terenie Powiatu Radomskiego w 2014 r. należały: bezrobocie (29%) i ubóstwo (28,5%). Znaczne grupy otrzymywały pomoc również z tytułu niepełnosprawności (11,9%) oraz długotrwałej lub ciężkiej choroby (11,6%)¹.

Za bezpieczeństwo publiczne odpowiada III Komisariat Policji w Radomiu i posterunek policji, w którym pracuje 2 dzielnicowych opiekujących się terenem Gminy Kowala. Policyjne statystyki pokazują spadek liczby popełnianych przestępstw, ale również spadek poziomu ich wykrywalności. Do najczęściej popełnianych przestępstw należą: kradzieże z włamaniem, kradzieże mienia, uszkodzenie mienia, kradzież sieci elektroenergetycznej oraz znęcanie się

¹ Na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS - "Powody przyznania pomocy rodzinie (na podstawie decyzji)".

psychiczne i fizyczne nad rodziną. O bezpieczeństwo pożarowe na terenie gminy dbają 4 jednostki Ochotniczych Straży Pożarnych: w Bardzicach, Kosowie, Kowali-Stępocinie i Rudzie Małej. Ostatnia z wymienionych jednostek jest włączona do KSRG.

Na terenie gminy istnieje 10 organizacji pozarządowych (w tym OSP), działających przede wszystkim w sferze społecznej.

Mieszkańcy gminy, poza aktywnością w różnego rodzaju stowarzyszeniach, są również zainteresowani życiem publicznym. W wyborach parlamentarnych 2015 r. frekwencja w gminie wyniosła 53,63%, co stanowiło wyższy poziom aktywności niż w całym powiecie (48,02%). Również w wyborach prezydenckich frekwencja w gminie była wyższa niż w powiecie - wynosiła 50,68% wobec 46,73% w pierwszej turze oraz 60,24% wobec 55,83% w drugiej turze. W wyborach samorządowych 2014 r. 55,46% osób uprawnionych do głosowania wzięło udział w wyborach, podczas gdy frekwencja w powiecie wyniosła 48,03%².

2. Sfera gospodarcza

Gleby północnej i południowo-wschodniej części gminy nadają się do wykorzystania pod rolnictwo o wielkoskalowej produkcji. Na pozostałym obszarze gminy można rozwijać średnioskalową produkcję rolną. Daje to szansę na wielofunkcyjny rozwój rolnictwa w Gminie Kowala. Ze względu na bliskość dużego miasta wydaje się, że perspektywiczna w gminie będzie także produkcja ekologiczna - warzywnicza. W Gminie Kowala wśród gruntów ornych największą powierzchnię zajmują grunty V i VI klasy, czyli tzw. słabe - 49,7% całego obszaru. Następne są grunty klasy IV, czyli grunty słabe (30,6%). Dość mały udział mają grunty III klasy - tylko 19,6%. Grunty o najwyższej klasie bonitacji występują w ilościach śladowych – 0,05%.

Wśród użytków rolnych największą powierzchnię zajmują grunty orne, które stanowią 67,4% całego obszaru gminy. W dalszej kolejności są łąki (8,2%), lasy oraz grunty leśne (7%) i pastwiska (5,5%). Grunty o innym przeznaczeniu stanowią 9,9% obszaru gminy, a najmniej terenu zajmują sady - tylko 2,6% całkowitej powierzchni gminy.

Najwięcej jest gospodarstw o powierzchni do 5 ha, które w 2014 r. stanowiły 90,6% wszystkich gospodarstw. Następne w kolejności to gospodarstwa liczące od 10 do 50 ha. W 2014 r. było ich 7,8%, ale ich udział w ogólnej strukturze gospodarstw rolnych wyraźnie się zmniejszył (o 7,8% pomiędzy 2010 a 2014 r.). Na podobnym poziomie utrzymuje się zaś liczba gospodarstw rolnych o wielkości pomiędzy 5 a 10 ha. W 2014 r. stanowiły one 1,5% wszystkich

² Na podstawie danych Państwowej Komisji Wyborczej:

http://wybory2014.pkw.gov.pl/pl/frekwencja/powiaty/view/1425/16-17_30,

<http://prezydent2015.pkw.gov.pl/>, http://parlament2015.pkw.gov.pl/349_Wyniki_Sejm/0/0/17/1425.

gospodarstw. Od 2012 r. w gminie funkcjonuje jedno wielkopowierzchniowe gospodarstwo rolne liczące ponad 50 ha.

Jeśli chodzi o liczbę zarejestrowanych podmiotów gospodarczych, to na tle całego Powiatu Radomskiego gmina wypada średnio. W 2014 r. na jej terenie działało 8% wszystkich przedsiębiorstw z terenu powiatu. Należy zwrócić uwagę, że na przestrzeni lat powoli, lecz systematycznie, wzrastał udział podmiotów z tej gminy w całkowitej liczbie przedsiębiorstw powiatu. Na przestrzeni ostatnich lat wzrost liczby przedsiębiorstw w Gminie Kowala wyniósł 7,4%.

W gminie zdecydowanie dominują mikroprzedsiębiorstwa, zatrudniające do 9 pracowników (jest ich 797 i stanowią 96,3% wszystkich przedsiębiorstw w gminie). W większości są to jednoosobowe podmioty działające na zasadach samozatrudnienia. Zazwyczaj nie tworzą dodatkowych miejsc pracy, a większość pracowników zatrudniają okresowo albo na umowy cywilnoprawne. Małych przedsiębiorstw zatrudniających od 10 do 49 pracowników jest 30 (3,6%). Na terenie gminy od 2012 r. działa jedno średnie przedsiębiorstwo (zatrudniające od 50 do 249 pracowników), nie występuje zaś żadne duże przedsiębiorstwo. W Gminie Kowala wyraźnie dominuje działalność związana z handlem hurtowym i detalicznym, w tym szeroko pojęta naprawa (30,6% wszystkich zarejestrowanych podmiotów gospodarczych). Następne sekcje gromadzą zdecydowanie mniej przedsiębiorstw i są to: budownictwo (17%), transport i gospodarka magazynowa (13,3%) oraz przetwórstwo przemysłowe (12,8%). Kolejne sekcje to: przetwórstwo przemysłowe (11%) oraz pozostała działalność usługowa i gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników (7,5%).

Gmina oferuje tereny inwestycyjne w miejscowości Kosów o powierzchni 41,31 ha. Istnieje również możliwość powiększenia tego terenu o kilka działek o powierzchni prawie 5,5 ha.

Na terenie gminy działają jeden obiekt noclegowy. Zajazd "Złoty Karpik" w Kosowie dysponuje ok. 50 miejscami.

3. Sfera przestrzenna

Gmina Kowala, granicząc bezpośrednio z Radomiem, leży w pobliżu licznych dróg krajowych. Przez jej teren biegnie odcinek drogi ekspresowej S7. Ponadto w niedalekiej odległości znajdują się drogi krajowe nr 9 i 12, za pośrednictwem których można szybko dojechać do innych ważnych tras, prowadzących także w kierunku wschód-zachód. Podróż do Warszawy z terenu gminy to ok. 1,5 godziny (niecałe 115 km); w nieco dłuższym czasie można dojechać do Lublina (niecałe 2 godziny; ok. 130 km); niecałą godzinę zajmuje podróż samochodem do Kielc (ok. 100 km). Ponadto duże znaczenie na terenie gminy mają drogi

wojewódzkie o znaczeniu regionalnym i drogi powiatowe. Sieć dróg gminnych jest bardzo rozbudowana i obejmuje prawie 87 km dróg o nawierzchni asfaltowej.

Poza tym przez teren gminy biegnie fragment linii kolejowej nr 8, łączącej Warszawę z Krakowem. Drugą linią kolejową biegnącą przez północną część gminy jest linia nr 22 (Radom - Tomaszów Mazowiecki). Na terenie gminy znajdują się 4 przystanki kolejowe: Radom - Potkanów, Kończyce Radomskie, Rożki, Ruda Wielka, na których zatrzymują się pociągi o znaczeniu regionalnym. Na stacji PKP Rożki znajdują się bocznice do obróbki i obsługi składów towarowych.

Teren gminy pokrywa sieć linii komunikacyjnych: komunikacja podmiejska MPK - linie 23 i 5, i linie autobusowe obsługiwane przez prywatne linie transportu zbiorowego.

Gmina Kowala leży w dorzeczu Wisły i należy do zlewni dwóch rzek: Radomki (Potok Kosowski, Oronka) oraz Iłżanki (Kobylanka). Są to jednak ciek wodne o niskich stanach wód, zasilane roztopami lub deszczami (przy czym gmina leży na terenach o dość niskich średnich opadach). Większe zbiorniki wodne znajdują się w Kosowie (ok. 25 ha) i Mazowszanach.

Na obszarze gminy nie występują większe kompleksy leśne. Jednak w odległości do 10 km od Radomia znajdują się tzw. lasy ochronne: gł. w okolicach Dąbrówki Zabłotniej, Grabiny, Huty Mazowszańskiej, Kowali-Stępocinie, Kosowa, Romanowa i Rożki. Dominują w nich takie gatunki, jak sosny, brzozy i olchy. Z kolei lasy nad Potokiem Kosowskim i Oronką należą do II strefy zagrożenia przemysłowego ze względu na występowanie w najbliższym otoczeniu zakładów przemysłowych o dużej uciążliwości dla środowiska. Do celów rekreacyjnych służą przede wszystkim kompleksy leśne na terenie Kosowa i położone na południowy-zachód od Kowali-Stępocinie. Pozostałe lasy pełnią przede wszystkim funkcje krajobrazowe i wodochronne.

Uzupełnienie szaty roślinnej stanowią parki wiejskie w Kowali-Stępocinie i Mazowszanach oraz ogrody działkowe w Kosowie i Hucie Mazowszańskej. Na terenie gminy nie występują żadne formy ochrony przyrody.

Przez teren gminy prowadzi żółty szlak turystyczny o długości ponad 28,6 km o przebiegu: Augustów, Kowala-Stępocina, Dąbrówka Zabłotnia, Orońsko, Guzów, Krogulcza Mokra, Krogulcza Sucha, Rożki PKP. Dzięki współpracy z Lokalną Grupą Działania, przez teren gminy biegnie duża liczba szlaków rowerowych: Szlak czerwony „Trakt okrężny” (70,5 km), Szlak czarny „Trakt północ-południe” (20,4 km), Szlak zielony „Trakt główny” (29,6 km), Szlak niebieski „Błękitny trakt” (29,5 km) oraz szlak niebieski (3,7 km).

Długość sieci wodociągowej przekracza z kolei 122 km, dzięki czemu dociera ona do wszystkich miejscowości w gminie, a nawet do kilku poza nią. W Dąbrówce Zabłotnej zlokalizowane jest ujęcie wody wraz ze stacją uzdatniania wody.

Przez teren gminy przebiegają linie energetyczne wysokiego napięcia 220 i 110 kV, natomiast w miejscowości Rożki mieści się rozdzielnia. Na terenie każdego sołectwa znajdują się również linie średniego napięcia oraz stacje trafo przetwarzające napięcie 230V. Sieć niskiego napięcia we wsiach i przysiółkach w ponad 90% przebiega liniami napowietrznymi. Wszystkie gospodarstwa domowe posiadają dostęp do sieci, natomiast część jej odcinków wymaga remontu.

Mieszkańcy części miejscowości mają dostęp do sieci gazowniczej, której łączna długość wynosi 16,4 km. Gazociągi o większych średnicach łączą miejscowości Makowiec i Trablice (średnica 300 mm), Radom i Mazowszany oraz Trablice i Kosów o średnicach 150 mm. W Trablicach, Ludwinowie, Kotarwicach, Mazowszanach i Hucie Mazowszańskiejskiej znajdują się gazociągi o mniejszych średnicach. Sieć daje możliwość dalszej rozbudowy i podłączania kolejnych gospodarstw.

Mieszkańcy chcący uprawiać sport mogą korzystać z trzech boisk sportowych: do piłki nożnej w Kowali-Stępocinie, boiska wielofunkcyjnego przy Publicznej Szkole Podstawowej w Bardzicach oraz Orlika (kompleks boisk wielofunkcyjnych) przy Publicznej Szkole Podstawowej w Mazowszanach. Hale sportowe znajdują się przy szkołach: w Parznicach, Kowali-Stępocinie, Mazowszanach i Młodocinie Mniejszym. Oprócz tego w Kowali-Stępocinie mieści się kompleks turystyczno-rekreacyjny, dający możliwość organizacji rozgrywek sportowych dla zawodników i drużyn różnych dyscyplin sportowych oraz organizacji szeregu imprez plenerowych o charakterze rekreacyjno-kulturalnym i edukacyjno-historycznym.

Mieszkańcy mogą organizować imprezy, korzystając z sieci świetlic wiejskich. Większość znajduje się w dobrym lub bardzo dobrym stanie technicznym.

4. Analiza SWOT

Nazwa SWOT pochodzi od pierwszych liter elementów tworzących tę metodę:

S - *Strengths* (mocne strony badanego podmiotu),

W - *Weaknesses* (słabe strony badanego podmiotu),

O - *Opportunities* (szanse, cechy otoczenia mogące mieć pozytywny wpływ na badany podmiot),

T - Threats (zagrożenia, cechy otoczenia mogące mieć negatywny wpływ na badany podmiot).

W dokumentach o charakterze strategicznym analiza SWOT stanowi naturalny pomost między częścią diagnostyczną a opisem celów i zadań, które mają być zrealizowane w ramach strategii.

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> - bogata infrastruktura sportowa (hala sportowa, orlik), - biblioteka z bogatym księgozbiorem, - wysoki poziom czytelnictwa, - dobrze wyposażone świetlice wiejskie, - znaczny dostęp mieszkańców do Internetu, - gmina jest dobrze skomunikowana kolejowo i drogowo z innymi jednostkami (np. Radom), - sieć wodociągowa i gazowa na terenie gminy, - sprawnie działające OSP, - częściowe pokrycie gminy planami zagospodarowania przestrzennego, - duża liczba lokalnych przedsiębiorstw, - zróżnicowana gospodarka (rolnictwo, usługi), - rozwinięta sieć sklepów, - aktywne i "profesjonalne" stowarzyszenia, - dobre relacje interpersonalne między mieszkańcami, - przedsiębiorczy mieszkańcy, - stały wzrost liczby mieszkańców, - dobra współpraca organów gminy z mieszkańcami, - sprawnie działający i aktywizujący mieszkańców GOPS, - wysoki poziom edukacji, - położenie blisko dużego miasta, - posiadanie terenów pod inwestycje oraz budownictwo mieszkaniowe, - duże podmioty gospodarcze na terenie gminy, - walory krajobrazowe, 	<ul style="list-style-type: none"> - brak sieci kanalizacyjnej oraz osiedlowych oczyszczalni ścieków, - niedobory wody w okresach suszy, - brak gazociągu w części gminy, - nieuregulowany stan prawny dróg, - słabe skomunikowanie miejscowości w gminie (transport publiczny), - brak mieszkań komunalnych / socjalnych / zastępczych, - brak domu dziennego pobytu dla osób starszych i niepełnosprawnych, - brak ścieżek rowerowych, - niewystarczająca ilość chodników, - niewystarczająca liczba świetlic wiejskich, - brak placów zabaw, - niezmmodernizowane OSP w Kowali-Stępocinie i Bardzicach, - brak żłobków, - niewystarczające oświetlenie uliczne w części miejscowości, - brak gminnego domu kultury, - zanieczyszczenie powietrza spowodowane przez spalanie w domowych piecach odpadów i transport kołowy, - niewystarczająca melioracja gminy, - wąski zakres świadczeń medycznych dostępnych w gminie – brak specjalistów, laboratorium, rehabilitacji itp.

<ul style="list-style-type: none"> - duża liczba ilość zabytków upamiętniających wydarzenia i osoby historyczne. 	
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> - gmina podmiejska (bliskość Radomia), - zmiany w systemie prawnym, - środki zewnętrzne (unijne, rządowe), - polityka państwa sprzyjająca rozwojowi OZE, - stały wzrost poziomu wykształcenia mieszkańców, - budowa i modernizacja dróg, w tym S7. 	<ul style="list-style-type: none"> - duże bezrobocie, - zagrożenie używkami, szczególnie wśród młodzieży, - starzenie się społeczeństwa, - większa atrakcyjność Radomia jako miejsca spędzania wolnego czasu, - odpływ wykształconej kadry do innych ośrodków w Polsce i zagranicą, - statystycznie niskie dochody mieszkańców gminy, - wypadki komunikacyjne.

II Rozwój strategiczny w latach 2015 - 2022

1. Wizja rozwoju Gminy

Wizja gminy to planowany przyszły obraz tej jednostki, stworzony m.in. w wyniku realizacji założeń strategii. To także wyraz aspiracji lokalnej społeczności oraz władz. Odnosi się także do rangi, efektów wykorzystania własnych atutów oraz szans pochodzących z otoczenia, eliminacji zagrożeń zewnętrznych oraz ograniczania znaczenia problemów rozwojowych o charakterze wewnętrznym. W przypadku Gminy Kowala uznano, iż najlepsza będzie krótka i konkretna wizja, wskazująca najważniejsze obszary funkcjonowania gminy:

Wzrost atrakcyjności Gminy Kowala jako miejsca dobrego do życia i osiedlania się.

Wydaje się, że w przypadku Gminy Kowala wizja ta stanowi jednocześnie cel strategiczny i nie ma potrzeby jej "rozbijania" na kolejne cele strategiczne. Uzupełnieniem tego celu strategicznego będą natomiast cele operacyjne, których realizacja przelożyć się ma na osiągnięcie takiej idei rozwoju gminy. Ze względu na swoje położenie Gmina Kowala będzie funkcjonowała jako przedmieście Radomia. Wydaje się jednak, że ma duży potencjał, aby nie być jedynie "sypialnią", a miejscem, w którym mieszkańcy będą chcieli spędzać także swój wolny czas, korzystając z szerokiej oferty kulturalnej, rekreacyjnej, itp.

2. Misja Gminy

Misja stanowi kierunek rozwoju, który wyznacza sobie każda organizacja w trakcie procesu planowania strategicznego. Misja to zwięzłe i realistyczne sformułowanie filozofii, celów i zasad, jakimi kierować się będzie organizacja w procesie samorozwoju. Musi także uwzględniać potencjalne zmiany w otoczeniu, w tym pojawiające się podczas realizacji strategii utrudnienia. Z tego względu powinna być dość ogólnie sformowana i elastyczna, aby dawać możliwość dokonywania pewnych modyfikacji. Misja odzwierciedla również specyficzną rolę, jaką odgrywa samorząd względem jej mieszkańców oraz powszechnie akceptowane wartości.

Podstawą atrakcyjności Gminy Kowala jest przedsiębiorczość i aktywność mieszkańców oraz rozważna polityka inwestycyjna samorządu.

3. Cele Strategii

Cel strategiczny i kierunki działań	Rozwój infrastruktury technicznej
<p>Budowa i modernizacja infrastruktury drogowej</p>	<p>Infrastruktura drogowa jest zawsze ogromnym problemem dla gmin, gł. z powodu wysokich kosztów prac oraz dyskomfortu wynikającego ze złego stanu technicznego dróg bądź prowadzonych prac remontowych. Sieć dróg gminnych w Gminie Kowala jest rozbudowana, a dodatkowo uzupełniają ją drogi powiatowe i wojewódzkie. Należy pamiętać jednak, że infrastruktura drogowa wymaga ciągłych prac, a w związku z powstawaniem nowych osiedli mieszkaniowych (co jest typowe dla gminy) powoduje konieczność nie tylko modernizacji, ale również budowy nowych dróg, przebudowy, rozbudowy i remontów odcinków dróg, zwłaszcza w miejscowościach Błonie, Zabierzów, Augustów, Kowala-Kolonia, Parznice, Bardzice, Trabllice, Ludwinów, Kotarwice, Kowala-Stępocina, Józefów, Dąbrówka Zabłotnia, Huta Mazowskańska, Zenonów, Bukowiec, Osiek, Grabina, Kończyce-Kolonia, Kosów, Kowalówka, Młodocin Mniejszy, Maliszów, Mazowszany, Romanów, Ruda Mała, Rożki, Walentynów, Stawki. Warto także rozważyć budowę dróg łączących niektóre z wymienionych miejscowości, aby umożliwić łatwiejsze przemieszczanie się między nimi, w tym np. rowerami.</p>
<p>Budowa i modernizacja oświetlenia drogowego</p>	<p>W związku z budową nowych osiedli mieszkaniowych sieć oświetlenia drogowego powinna być uzupełniana o kolejne odcinki. Podobnie należy zadbać o uzupełnienie oświetlenia w pozostałych częściach miejscowości, bowiem przekłada się to na wzrost poziomu bezpieczeństwa - drogowego i szerszej - publicznego. Ponadto instalowane nowe oświetlenie powinno być energooszczędne, co przyczyni się do zmniejszenia poziomu opłat.</p>
<p>Budowa i przebudowa ciągów pieszych wzdłuż dróg</p>	<p>Ze względu na osiedlanie się nowych mieszkańców oraz dość duże natężenie ruchu także na drogach gminnych, należy zadbać, aby - w miarę możliwości - powstawały wzdłuż nich chodniki. Jest to tym ważniejsze, że dużą część ruchu pieszego generują dzieci idące do lub wracające ze szkół. Gmina może partycypować w kosztach ciągów pieszych budowanych wzdłuż dróg powiatowych czy wojewódzkich ze względu na jeszcze większy ruch na tych odcinkach oraz większe rozwijane przez kierowców prędkości. Warto też pamiętać, że znaczący udział w lokalnej gospodarce mają firmy transportowe, często</p>

	<p>posiadające ciężkie pojazdy i budowa chodników pozwoli na zachowanie bezpieczeństwa pieszych.</p>
<p>Budowa i rozbudowa sieci wodno-kanalizacyjnej</p>	<p>Problemem gmin wiejskich w Polsce jest nierównowaga w stopniu rozwoju infrastruktury wodociągowej i kanalizacyjnej na niekorzyść tej drugiej. Dysproporcja ta przekłada się nie tylko na niższy poziom życia mieszkańców czy dodatkowe uciążliwości, ale również na zwiększenie stopnia zanieczyszczenia środowiska (poprzez nielegalne zrzuty nieczystości np. do rowów melioracyjnych czy na pola).</p> <p>Gmina Kowala nie posiada sieci kanalizacyjnej, jest w trakcie budowy sieci kanalizacyjnej w Trablicach - etap I.</p> <p>Choć dość dużą popularnością cieszą się przydomowe oczyszczalnie ścieków, Należy z pewnością kontynuować ten kierunek rozwoju, co pozwoli na stosowanie bardziej ekologicznych i efektywnych rozwiązań w zakresie gospodarki ściekami. Mieszkańcy mogą być zachęceni do ich budowy dopłatami i wsparciem merytorycznym. Prace nad siecią kanalizacyjną Prace należy realizować etapami, przede wszystkim w miejscowościach: 1) Trablice - etap II, Ludwinów, Kosów, Kończyce Kolonia, 2) Mazowszany, Huta Mazowszańska, Kotarwice, Parznice, Kowala-Stępcocina, Augustów, Błonie, Zabierzów, 3) Młodocin Mniejszy, Kąty, Rożki, Dąbrówka Zabłotnia, Ruda Mała, Walentynów, Romanów, Bukowiec, Grabina. Budowa sieci kanalizacyjnej wymagać także będzie budowy oczyszczalni ścieków, które mogą powstać w miejscowościach: Parznice, Kosów. Należy także budować oczyszczalnie ścieków przy obiektach użyteczności publicznej, jak szkoły w Kowali-Stępcocinie, Młodocinie Mniejszym, Mazowszanach, Parznicach,</p> <p>Istniejąca sieć wodociągowa, chociaż obejmuje większą część gminy, również powinna być rozbudowywana oraz modernizowana. Sieć wodociągowa jest w gminie rozwinięta, jednak warto ją rozbudowywać przede wszystkim w Hucie Mazowieckiej. Stacje uzdatniania wody powinny w najbliższych latach przechodzić modernizację. Zaś w związku z coraz częściej występującymi suszami należy rozważyć budowę rezerwowego ujęcia wody.</p>
<p>Termomodernizacja i montaż OZE w budynkach użyteczności publicznej i komunalnych</p>	<p>Kwestie związane z ochroną środowiska stają się coraz bardziej popularne, dzięki czemu również rosną możliwości uzyskania do nich dofinansowania zewnętrznego. Jednym z takich przedsięwzięć jest termomodernizacja. Oczywiście głównym jej celem jest ograniczenie strat energii, co jednak nie przekłada się</p>

	<p>jedynie na ochronę środowiska, ale daje również bardziej wymierne efekty w postaci oszczędności ponoszonych na utrzymanie (np. ogrzewanie) budynków. Montaż OZE spowoduje ograniczenie produkcji energii z mniej efektywnych i „czystych” źródeł.</p>
<p>Dostosowanie infrastruktury do potrzeb osób niepełnosprawnych</p>	<p>Budynki instytucji publicznych nie są dostosowane do korzystania z nich przez osoby niepełnosprawne czy też z ograniczeniami ruchowymi (także osoby starsze). Należy dążyć do przebudowy tych budynków i instalowania w nich urządzeń ułatwiających niepełnosprawnym wejście do nich i poruszanie się w nich. Podobny problem występuje w kwestii chodników - krawężniki powinny być obniżane, aby mogły na nie wjechać osoby na wózkach inwalidzkich czy wejść osoby poruszające się o kulach. Będzie to również ułatwiało poruszanie się dzieciom.</p>
<p>Promowanie nowej oferty połączeń kolejowych</p>	<p>Gmina stara się w miarę możliwości finansowych ułatwiać mieszkańcom podróżowanie między jej poszczególnymi miejscowościami oraz do Radomia. Warto zwiększyć jeszcze ofertę połączeń kolejowych, które są bardziej ekologiczne i często tańsze niż transport autobusowy.</p>
<p>Budowa parkingów rowerowych przy stacjach kolejowych</p>	<p>Aby zachęcić mieszkańców do korzystania z kolei, można spróbować porozumieć się z koleją w sprawie ustawienia przy przystankach kolejowych zadaszonych parkingów na rowery. Dzięki temu młodzież dojeżdżająca do szkół w Radomiu czy nawet osoby pracujące w mieście, mogłyby dojeżdżać do stacji rowerem i zostawiać go tam, zabezpieczonego przez deszczem.</p>

Cel strategiczny i kierunki działań	Rozwój infrastruktury społecznej
<p>Tworzenie miejsc opieki dla dzieci do lat 3 i w wieku przedszkolnym</p>	<p>W gminie występuje spore zainteresowanie usługami na rzecz najmłodszych dzieci - zarówno świadczonymi przez przedszkole publiczne, jak i placówki prowadzone przez lokalne stowarzyszenia. Jest to wynikiem przeprowadzania się na teren gminy młodych rodzin z dziećmi. Z tego względu należy poważnie rozważyć możliwość budowy nowego przedszkola. Być może budynek powinien umożliwiać stworzenie również żłobka, który zapewniłby opiekę najmłodszym dzieciom.</p>
<p>Budowa i modernizacja bazy oświatowej,</p>	<p>Gmina posiada kilka hal sportowych, a w miejscowości Kowala-Stępcina powstała siłownia zewnętrzna. Wydaje się, że głównym</p>

<p>sportowej i rekreacyjnej</p>	<p>zadaniem jest teraz utrzymanie tej infrastruktury i wzbogacanie jej o nowe przyrządy do ćwiczeń itp. Warto rozważyć przebudowę lub budowę Sali gimnastycznej przy szkole w Bardzicach. W przypadku tworzenia nowych obiektów, powinny być one raczej mniejsze, a więc np. można stworzyć kolejne siłownie w innych miejscowościach, ścieżki zdrowia w parkach czy na skwerach. Można także dbać o rozwój oferty, a więc np. organizację zajęć z trenerem na siłowniach zewnętrznych, która pozwoli mieszkańcom poznać zasady bezpiecznego i efektywnego korzystania z tych urządzeń. Trzeba bowiem podkreślić, że budowa kolejnym dużych obiektów nie oznacza jednocześnie poprawy oferty, a generuje dodatkowe koszty. Wszelkie tego typu decyzje powinny być podejmowane rozważnie, po konsultacjach i analizie wykorzystania dotychczas istniejących obiektów. W kontekście wzrostu liczby mieszkańców można stworzyć również nowe przedszkole.</p>
<p>Rozwój oferty zajęć dodatkowych</p>	<p>W związku z rozwojem cywilizacyjnym pojawia się potrzeba kreowania nowych kompetencji wśród uczniów. Zmiany gospodarcze w kierunku zwiększenia innowacyjności powodują, że uczniowie - aby zapewnić sobie możliwość znalezienia atrakcyjnego miejsca pracy - muszą posiadać coraz częściej umiejętności językowe, informatyczne, ale także w zakresie kompetencji społecznych, jak praca w grupie. Wiele z projektów dofinansowanych chociażby ze środków UE pozwala na nabywanie takich umiejętności. Duża konkurencja z uczniami z bliskiego Radomia powoduje, że gmina powinna zadbać o włączenie tego typu zajęć do oferty pozalekcyjnej.</p>
<p>Rozwój systemu świetlic wiejskich</p>	<p>Należy pamiętać, że chociaż stanowią one miejsce spotkań mieszkańców, to mogą też być wykorzystywane do ich prywatnych przedsięwzięć, pod warunkiem jednak ponoszenia kosztów użytkowania (np. opłata za wodę wg wskazań liczników). W świetlicach powinny być organizowane zajęcia dla osób starszych czy dzieci i młodzieży - co umożliwi udział w życiu społecznym także osobom, które mogą mieć utrudniony dostęp do innych miejscowości. Kierunek ten może obejmować zarówno ewentualną budowę nowych obiektów (jak w miejscowościach Rożki, Kowala-Stępocina, Kotarwice), najlepiej pasywnych bądź o jak najniższym stopniu zużycia energii, jak i doposażenie już istniejących.</p>
<p>Rozwój instytucji kultury</p>	<p>W przypadku Gminy Kowala wszelkie imprezy kulturalne czy sportowe są nadzorowane bezpośrednio przez urzędników gminnych, w tym pracowników Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej. Wydaje się, że budowa Gminnego Ośrodka Kultury pozwoliłaby uporządkować te kompetencje, a przede wszystkim pozwoliłaby na urozmaicenie oferty kulturalnej czy rozrywkowej w</p>

	gminie. Jako że gmina nie posiada wolnych budynków i konieczna w tym wypadku jest budowa nowego, warto uwzględnić jego wykorzystanie dla większej liczby podmiotów działających w sferze kultury czy aktywizacji społecznej.
Budowa i modernizacja infrastruktury związanej z bezpieczeństwem publicznym	W gminie funkcjonują 4 jednostki Ochotniczych Straży Pożarnych, co jak na gminę tej wielkości nie wydaje się liczbą dużą. Oczywiście należy tu uwzględnić bliskość Radomia, która przekłada się na szybki czas reakcji jednostek Państwowej Straży Pożarnej. Gmina powinna jednak zadbać o stworzenie jak najlepszych warunków pracy strażakom, podobnie jak stało się to w przypadku Policji. W przypadku OSP wiąże się to z zakupami sprzętu czy modernizacją obiektów wykorzystywanych przez strażaków.

Cel strategiczny i kierunki działań	Tworzenie warunków do rozwoju społecznego mieszkańców Gminy Kowala
Utworzenie centrum wspierania osób starszych	W ramach budowy Gminnego Centrum Kultury warto przeznaczyć pomieszczenie na centrum wspierania osób starszych. Mogłoby ono koordynować działania Klubu Seniora, odciążając nieco GOPS, ale jednocześnie utrzymując z nim stałą współpracę merytoryczną. Centrum mogłoby prowadzić zajęcia aktywizujące, organizować wyjazdy, ale również udzielałoby pomocy w sprawach urzędowych, uzyskiwaniu wsparcia czy dotacji na zakup artykułów medycznych. Mogłoby także organizować zajęcia z różnych dziedzin, podobnie jak ma to miejsce w Uniwersytetach Trzeciego Wieku.
Utworzenie Gminnego Centrum Kultury i Aktywności Społecznej	Wydaje się, że funkcje Gminnego Centrum Kultury powinny w gminie zostać nieco bardziej rozbudowane. Stąd też propozycja wzbogacenia go o "aktywność społeczną". Chodziłoby bowiem o szerszą aktywizację i animację społeczności lokalnych. Można tu przenieść Centrum Wolontariatu. GCK mogłoby również funkcjonować jako siedziba organizacji pozarządowych, tym bardziej że w gminie funkcjonują organizacje profesjonalne, zajmujące się animacją społeczną i przedsięwzięciami edukacyjnymi. Centrum powinno być miejscem, w którym współpracowałyby podmioty samorządowe z III sektorem, dzięki czemu wzrosłaby efektywność podejmowanych przez obie strony działań. Organizacje mogłyby korzystać z pomieszczeń Centrum na swoje warsztaty i zajęcia o różnym charakterze. Wydaje się bowiem, że tylko taka współpraca pozwoli na zaangażowanie

	<p>zwłaszcza nowych mieszkańców i ich wejście we wspólnotę lokalną. Sprawí, że nie będą przyjeżdżali do gminy po pracy, ale będą zainteresowani korzystaniem z oferty zajęć rozwojowych dla dzieci, fitnessu dla młodych mam, itd. W tym celu nie będą już musieli jeździć do Radomia, bo wszystkie te usługi znajdą w miejscu zamieszkania.</p>
<p>Poprawa funkcjonowania bibliotek</p>	<p>Poziom czytelnictwa w gminie jest wysoki - nie tylko jak na warunki Powiatu Radomskiego, ale nawet patrząc szerzej. Wydaje się jednak, że sytuacja mogłaby być jeszcze lepsza, gdyby biblioteki funkcjonowały również po godzinach pracy przeciętnego mieszkańca. Obecnie najdłużej są czynne do godziny 16.00, czyli w przypadku osób pracujących poza terenem gminy właściwie nie jest możliwe skorzystanie z ich oferty. To powoduje, że zamiast wykorzystywać infrastrukturę gminną, osoby te przyzwyczajają się, że takie sprawy mogą załatwiać tylko w Radomiu. Wydłużenie czy nawet zmiana godzin pracy bibliotek (zaczynanie jej koło południa) powinna przełożyć się na jeszcze większe zainteresowanie ich ofertą. Biblioteka w Kowali-Stępocinie mogłaby również organizować popołudniowe spotkania z młodymi czy lokalnymi autorami, itp.</p>
<p>Promocja organizacji pozarządowych</p>	<p>Jak to już zostało kilkakrotnie wspomniane, organizacje pozarządowe z terenu gminy są profesjonalne. Działają w sferze społecznej - animacji, edukacji, integracji. Jest to dosyć nietypowe, bowiem w gminach wiejskich dominują jednak podmioty skoncentrowane na odnowie wsi itp. To daje dodatkowy impuls rozwojowy w sferze społecznej, ale przede wszystkim wsparcie dla działalności Urzędu Gminy i jego jednostek organizacyjnych, które mogą zostać niejako "wyręczone" przez tzw. III sektor. Warto zatem pomóc mu się rozwijać i promować jego aktywność, tym bardziej, że działania, które można w tej sferze podjąć, nie wymagają dużych środków czy zasobów. Dużym wsparciem byłoby wzbogacenie funkcjonującej już strony internetowej gminy o zakładkę poświęconą organizacjom pozarządowym, w której - poza spisem tych podmiotów - powinny znajdować się informacje o realizowanych projektach, a nawet o składanych wnioskach konkursowych. Warto też imprezy czy przedsięwzięcia organizowane przez organizacje włączyć do kalendarza imprez gminnych, co w oczach mieszkańców może zwiększyć ich rangę. Być może w wydawnictwie "Echo Gminy Kowala" warto prezentować w każdym numerze inną organizację pozarządową - jej członków, osiągnięcia, cele - aby stały się bliższe mieszkańcom i przede wszystkim aby dowiedzieli się oni, że te podmioty również realizują ciekawe z ich punktu widzenia inicjatywy.</p>

<p style="text-align: center;">System mikrograntów dla grup nieformalnych</p>	<p>Pozytywną stroną Gminy Kowala jest fakt braku problemów z integracją wśród nowych mieszkańców. Zdecydowanie stanowi to mocną stronę społeczności lokalnej, co jednak nie oznacza, że nie warto dbać o to i podtrzymywać tych dobrych stosunków. Z tego względu można - w miarę posiadania środków przez gminę lub możliwości otrzymania zewnętrznego finansowania na ten cel - stworzyć konkurs mikrograntów dla mieszkańców - zarówno dla młodzieży, jak i dorosłych osób. Mikrogranty to byłyby kwoty max 300-500 zł. Mieszkańcy składaliby wnioski konkursowe na realizację zaproponowanych przez siebie działań, a komisja złożona z przedstawicieli Urzędu Gminy, jednostek kultury i pomocy społecznej oraz organizacji pozarządowych oceniałaby je na podstawie ustalonych kryteriów i decydowała o przyznaniu dofinansowania. W przypadku młodzieży ma to dodatkowy walor edukacyjny - uczy odpowiedzialności, realizacji projektów, pracy w zespole, itp. Wdrożenie tego działania spowoduje obciążenie pracowników dodatkowymi obowiązkami, związanymi z przygotowaniem umów, rozliczeniami, itp., jednak wydaje się, że pozytywne skutki tego projektu będą większe niż niedogodności. Można również dostosować termin organizacji tych konkursów do cyklu pracy Urzędu i przesunąć je na okres z mniejszym obciążeniem obowiązkami służbowymi.</p>
--	---

<p>Cel operacyjny i kierunki działań</p>	<p style="text-align: center;">Intensyfikacja działań na rzecz wzrostu atrakcyjności turystycznej i ekologicznej</p>
<p>Stworzenie tablic informacyjnych</p>	<p>Rekreacja jest coraz bardziej popularna zarówno w dużych, jak i mniejszych ośrodkach w Polsce. Jednostki samorządu terytorialnego muszą to uwzględniać w swoich planach, traktując ten trend jako jedną z szans rozwojowych. Gmina Kowala posiada rozbudowaną sieć tras rowerowych stworzonych we współpracy z LGD „Wspólny Trakt”. Obejmuje ona swoim zasięgiem także trzy inne gminy wchodzące w skład LGD. W gminie przy skrzyżowaniach dróg ustawiono drogowskazy ułatwiające podróżowanie po gminie. W niektórych miejscach powinny powstać tablice przedstawiające cały przebieg trasy rowerowej i wskazujące ciekawe, znajdujące się przy nich obiekty. Ułatwi to rowerzystom rozeznanie w terenie i wybór trasy. Podobne tablice powstać mogą przy konkretnych obiektach. Zawierałyby informacje dotyczące tych miejsc i ciekawostek z nimi związanych, a także archiwalne zdjęcia lub wizualizacje. Warto, aby tablice powstały w uzgodnieniu z innymi partnerami LGD - w ten sposób w przyszłości mógłby powstać jednolity system informacji turystycznej. Informacja na tablicach z czasem mogłaby być</p>

	<p>poszerzana. W tym celu należałoby umieścić na nich kod QR, które - po zrobieniu im zdjęcia - przenosiłyby użytkowników na podstronę internetową poświęconą konkretnemu miejscu. Mogłyby się tu znaleźć także dodatkowe zdjęcia, rysunki czy nawet filmy.</p>
<p>Zagospodarowanie parku wiejskiego w Kowali-Stępocinie</p>	<p>Gmina Kowala w swojej głównej miejscowości, nieopodal Urzędu Gminy, posiada park wiejski. Jest on ciekawie usytuowany na wzgórzu w pobliżu terenów sportowych (boisko do piłki nożnej i do koszykówki). W samym parku znajdują się pozostałości dawnego grodziska i zabytkowy układ stawowy. Wydaje się, iż teren powinien zostać zagospodarowany poprzez wytyczenie na nowo ścieżek, ustawienie ławek, koszy na śmieci czy altanek. Należałoby oświetlić alejki. Wydatki związane z modernizacją parku nie muszą być duże zważywszy, że można zachować jego "pół-leśny" charakter (tzw. styl angielski). W dalszych etapach modernizacji tego obszaru należałoby wyeksponować pozostałości dawnego grodziska i zabytkowy układ stawowy. Warto też pomyśleć o wytyczeniu jednej polany, na której można byłoby organizować różne wydarzenia (np. zawody dla psów), a mieszkańcy i turyści organizowaliby pikniki. Projekt zagospodarowania terenu gmina może stworzyć przy współudziale mieszkańców w drodze warsztatów konsultacyjnych.</p>
<p>Stworzenie Informacji Turystycznej</p>	<p>Obecnie w gminie nie posiada wolnej przestrzeni nadającej się na stworzenie Informacji Turystycznej. Instytucja taka mogłaby powstać po zbudowaniu Gminnego Centrum Kultury i Aktywności Społecznej. Informacja Turystyczna powinna działać szczególnie w weekendy, a jej głównym zadaniem byłoby informowanie wszystkich zainteresowanych o walorach turystycznych i rekreacyjnych gminy. W dostępnym dla wszystkich miejscu powinien także znaleźć się stojak z różnymi mapami, broszurami i ulotkami poświęconych gminie. Punkt Informacji Turystycznej mógłby być prowadzony we współpracy z jedną z organizacji pozarządowych z terenu gminy. W przypadku stworzenia Informacji Turystycznej dodatkowo należałoby rozpowszechnić informację o istnieniu takiej instytucji m.in. poprzez umieszczenie dodatkowych tabliczek informacyjnych.</p>
<p>Organizacja Rodzinnych Zawodów Rowerowych.</p>	<p>Imprezą, która dodatkowo promowałaby walory turystyczne i rekreacyjne gminy, a także sprzyjała integracji mieszkańców mogą stać się Rodzinne Zawody Rowerowe. Zawody te organizowano by raz w roku w okresie letnim, a udział w nich brałyby zespoły rodzinne o różnym składzie wiekowym. Zawodnicy - w zależności od wieku - wykonywaliby różne zadania np. jazda na czas, slalom, wyścigi itp. Każdy, w zależności od rezultatu, otrzymywałby odpowiednią liczbę punktów. Nagrodą byłby Puchar Wójta Gminy. W zawodach uczestniczyłyby rodziny z gminy, jak i przyjezdni.</p>

<p>Edukacja mieszkańców w zakresie zewnętrznych środków umożliwiających finansowanie inwestycji proekologicznych.</p>	<p>Nowe ekologiczne źródła energii zastąpić mają głównie tradycyjne piece w domach, dzięki którym ogrzewana jest woda. Opalanie węglem, drewnem, a przede wszystkim surowcami nie przeznaczonymi do pieców, generuje dużą ilość pyłów i dymów, co w okresie grzewczym skutkuje powstawaniem smogu. Nie jest to ani zdrowe dla mieszkańców, ani też nie sprzyja rozwojowi turystyki na obszarze gminy. W związku z tym ważnym zadaniem jest edukacja mieszkańców w zakresie zewnętrznych środków finansowych umożliwiających finansowanie inwestycji proekologicznych. Liczba tego typu programów wzrasta, a mieszkańcy i lokalni przedsiębiorcy nie zawsze wiedzą, o jakiego rodzaju wsparcie i do kogo mogą się ubiegać. Urząd Gminy może informować wszystkich zainteresowanych, organizując cykliczne spotkania, na których prezentowane będą zarówno poszczególne programy, jak i zrealizowane przy ich wsparciu inwestycje. Na tego typu spotkania powinni być zapraszani także pracownicy instytucji przyznających wsparcie i eksperci.</p>
<p>Zwiększanie świadomości mieszkańców dotyczącej ich wpływu na lokalne środowisko i jakość powietrza.</p>	<p>Kolejnym ważnym zadaniem, które należy kontynuować, jest zwiększanie świadomości mieszkańców dotyczącej ich wpływu na lokalne środowisko i jakość powietrza. Dotyczy to głównie działań edukacyjnych i informacyjnych odnośnie szkodliwości spalania tworzyw sztucznych i utrzymania we właściwym stanie instalacji grzewczych. Należy starać się uświadomić mieszkańcom, że często nawet drobne inwestycje są w stanie poprawić wydajność energetyczną pieca i zmniejszyć ilość emitowanych zanieczyszczeń.</p>

<p>Cel operacyjny i propozycje zadań</p>	<p>Wsparcie dla przedsiębiorczości w Gminie Kowala</p>
<p>Stworzenie Inkubatora Przedsiębiorczości / Punktu Informacji Gospodarczej</p>	<p>Gmina nie ma oczywiście dużego wpływu na decyzje o zakładaniu działalności gospodarczej. Często jednak ludzie nie decydują się na "własny biznes" z obawy przed formalnościami, kosztami obsługi firmy (księgowość, doradztwo prawne) czy problemy lokalowe. W przypadku Gminy Kowala (gdzie dominuje budownictwo jednorodzinne) nie stanowi problemu raczej brak siedziby, a brak wiedzy o prowadzeniu działalności gospodarczej czy koszty księgowości itp. W związku z tym wydaje się zasadne stworzenie inkubatora przedsiębiorczości/Punktu Informacji Gospodarczej - miejsca, w którym osoby zainteresowane prowadzeniem działalności, uzyskiwałyby informacje o niezbędnych procedurach, pomoc w wypełnieniu dokumentów potrzebnych do założenia firmy. Dodatkowo zatrudnione tam</p>

	<p>osoby mogłyby pomagać także istniejącym podmiotom gospodarczym przy aplikowaniu o różnego rodzaju środki zewnętrzne na rozwój działalności, np. rozwój innowacyjności przedsiębiorstwa. Instytucja ta mogłaby promować przedsiębiorców z terenu gminy. Podmiot ten mógłby zostać powołany przy współpracy z jedną z instytucji wspierających biznes w Radomiu. Oprócz tego przedstawiciele Punktu spotykałoby się np. 2 raz w roku z działającymi przedsiębiorcami, aby poznać ich oczekiwania w zakresie wsparcia gminnego i przekazywałoby takie uwagi do Urzędu Gminy.</p>
<p>Wsparcie gminy dla rozwoju produkcji ekologicznej żywności.</p>	<p>Gmina powinna wspierać i upowszechniać ekologiczną produkcję rolną. Jest to bowiem szansa dla małych gospodarstw rolnych, które - ze względu na swoją powierzchnię - nie mogą konkurować z wielkoobszarowymi gospodarstwami towarowymi. Co więcej, ekologiczna produkcja umożliwia w wielu wypadkach pracować w zawodach pozarolniczych, a przydomowymi uprawami zajmować się „po pracy”. Gmina Kowala, zważywszy na bliskość Radomia, ma pod tym względem bardzo dobre warunki. W tym celu Urząd Gminy powinien organizować szkolenia dla zainteresowanych mieszkańców, na których przedstawiano by uwarunkowania związane z prowadzeniem takiej produkcji i obowiązkami, jakie spełniać musi producent. Wskazany pracownik Urzędu Gminy mógłby pomagać wypełniać dokumenty związane z certyfikacją produkcji rolnej. W tym celu raz w tygodniu we wskazanych godzinach przyjmowałoby wszystkich zainteresowanych. Trzeba pamiętać, że żywność ekologiczna jest coraz bardziej popularna, szczególnie wśród mieszkańców miast oraz osób młodych, posiadających dzieci. Nowi mieszkańcy gminy mogą być więc głównymi klientami lokalnych producentów żywności.</p>
<p>Organizacja jarmarków produktów lokalnych.</p>	<p>Wsparciem dla lokalnej przedsiębiorczości opartej na żywności ekologicznej, rękodziele czy kulinariach, mogłaby być organizacja w gminie jarmarków produktów lokalnych. W wyznaczonych miejscach raz na miesiąc lokalni przedsiębiorcy (ale też zwykli mieszkańcy) wystawialiby swoje produkty. Asortyment mógłby być bardzo szeroki, a jedyny wymóg zakładałoby wytworzenie danego produktu przez sprzedającego. Jarmark byłby także okazją do promocji walorów turystycznych i rekreacyjnych gminy. Przy odpowiedniej reklamie i systematycznej organizacji, jarmark ten mógłby się stać lokalną atrakcją, odwiedzaną zarówno przez mieszkańców, jak i turystów podczas wycieczek rowerowych.</p>
<p>Stworzenie Gminnej Spółdzielni</p>	<p>Społeczność Gminy Kowala - tak jak w całej Polsce - starzeje się. W związku z tym wzrastać będzie zapotrzebowanie na różnego typu usługi opiekuńcze nad osobami starszymi. Polskie prawo</p>

<p>Socjalnej opiekującej się osobami starszymi.</p>	<p>pozwała, by gminy wraz z innymi JST lub organizacjami pozarządowymi czy kościelnymi powoływały tzw. podmioty ekonomii społecznej, czyli np. spółdzielnie socjalne. W tym wypadku spółdzielnia zajmowałaby się opieką nad osobami starszymi lub schorowanymi w ich własnych domach (przez kilka godzin w trybie dziennym). Rozwiązywałoby to przynajmniej częściowo problem opieki nad osobami tego wymagającymi (zmniejszałoby też koszty, w tym społeczne), jak i problem bezrobocia, szczególnie wśród młodych osób. Spółdzielnia byłaby finansowana z opłat od rodzin i subwencji przyznawanych przez gminę. Istnienie takiej spółdzielni w Kowali-Stępocinie wydaje się o tyle wskazane, iż część mieszkańców gminy na stałe pracuje poza Polską czy w innych miastach (co wydłuża czas dotarcia do pracy i powrotu). Płacąc niewysokie opłaty, mogliby zapewnić stałą opiekę nad najbliższymi, zapewniając zarazem pracę innym mieszkańcom.</p>
--	---

Realizacja powyższych celów strategicznych i odpowiadających im kierunków działań pozwoli na:

- poprawę jakości usług publicznych,
- zwiększenie dostępności usług,
- rozwój oferty spędzania czasu wolnego dla różnych grup odbiorców,
- wyższy poziom spójności społecznej,
- rozwój przedsiębiorczości na terenie gminy,
- rozwój oferty turystycznej gminy,
- lepsze zagospodarowanie przestrzeni publicznych,
- poprawę stanu środowiska,
- wyższą świadomość ekologiczną mieszkańców.

4. Obszar strategicznej interwencji w ujęciu lokalnym

Nie określa się obszarów strategicznej interwencji w obrębie Gminy Kowala.

5. Obszar strategicznej interwencji w ujęciu regionalnym

Dnia 24 maja 2022 r. Sejmik Województwa Mazowieckiego przyjął Strategię rozwoju województwa mazowieckiego 2030+ Innowacyjne Mazowsze (dalej: Strategia). W dokumencie tym zostały określone obszary strategicznej interwencji (dalej: OSI): problemowe (obejmujące podregiony NUTS 3) oraz bieguny wzrostu - miejskie obszary funkcjonalne. Ponadto OSI określone w obrębie województwa obejmują także OSI wyznaczone na poziomie krajowym, tj.

obszary zagrożone trwałą marginalizacją oraz miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze.

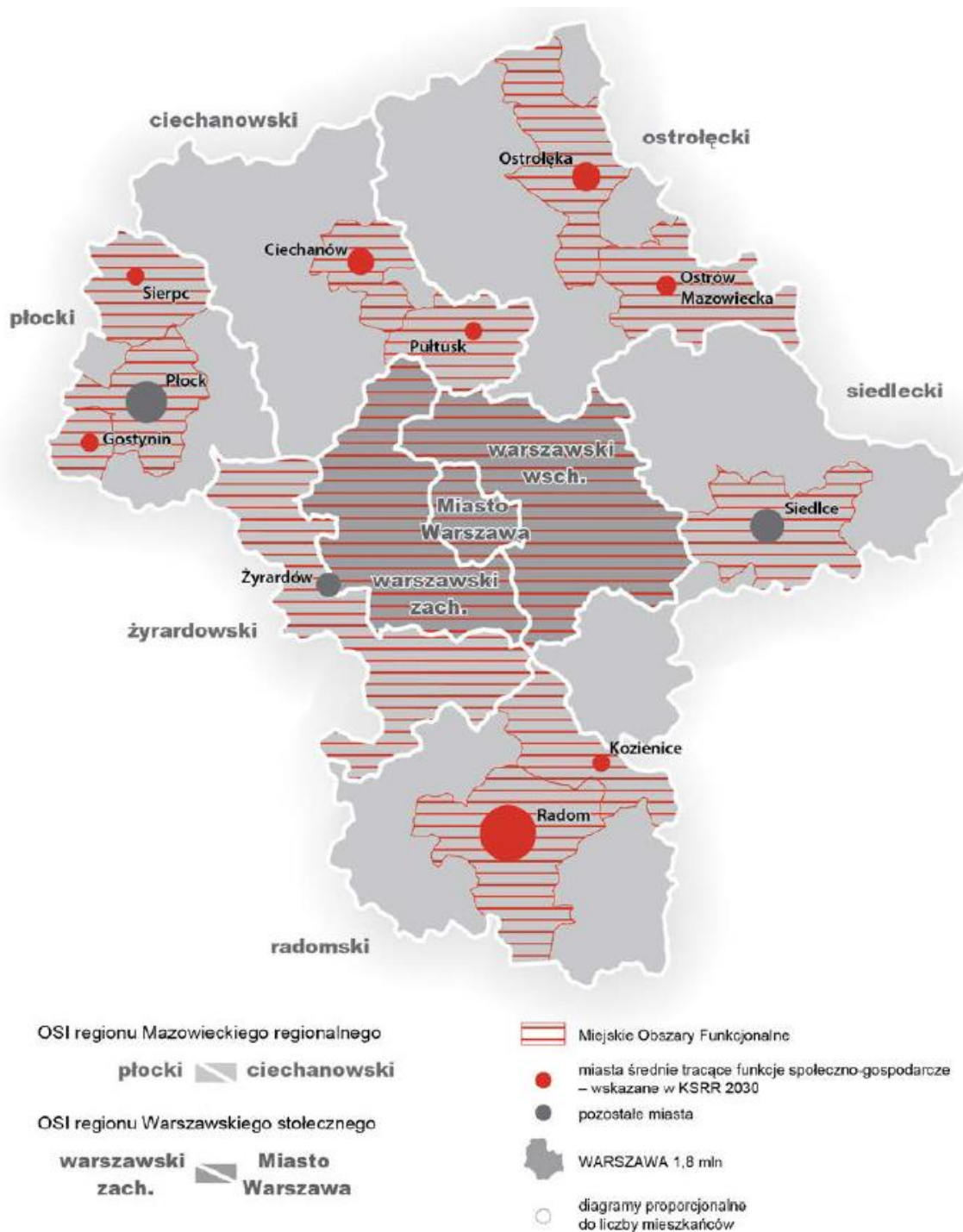
Na poziomie wojewódzkim Gmina Kowala została włączona do **miejskiego obszaru funkcjonalnego miasta średniego tracącego funkcje społeczno-gospodarcze, tj. Radomia**. W ramach tego obszaru współpraca powinna koncentrować się na:

- uporządkowaniu gospodarki przestrzennej i przywróceniu ładu przestrzennego,
- rozwoju efektywnego systemu transportowego opartego na transporcie zbiorowym i niezmotoryzowanym,
- poprawie jakości powietrza,
- zwiększaniu efektywności i dostępności do usług publicznych,
- rozwoju lokalnych rynków pracy i aktywizacji zawodowej mieszkańców, w tym w zakresie dostosowania oferty edukacyjnej i doradztwa zawodowego, przy zapewnieniu równowagi popytowo-podażowej na rynku pracy i zniwelowaniu zjawiska bezrobocia strukturalnego,
- zwiększeniu atrakcyjności inwestycyjnej i wspieraniu przedsiębiorczości w celu rozwoju nowych gałęzi gospodarki, w tym w zakresie przemysłu przyszłości oraz zielonych (zrównoważonych) inwestycji,
- rozwoju uczelni wyższych w ośrodkach subregionalnych.

Ponadto Gmina Kowala została włączona do **radomskiego obszaru strategicznej interwencji**. Działania podejmowane na tym terenie koncentrować się muszą na:

1. Wsparciu rozwoju społeczno-gospodarczego obszaru poprzez:
 - rozwój skoordynowanej oferty inwestycyjnej, w tym zapewnienie terenów inwestycyjnych i poprawę ich dostępności transportowej,
 - zapewnienie atrakcyjnej oferty edukacyjnej i wzbogacenie bazy dydaktycznej,
 - aktywizację osób bezrobotnych i wspieranie przedsiębiorczości, w tym przez wspieranie uczenia się przez całe życie, doradztwo i kształcenie zawodowe, zapewnienie opieki nad dziećmi,
 - rozwój instytucji otoczenia biznesu,
 - poprawę dostępu do infrastruktury zdrowotnej i specjalistycznej opieki zdrowotnej,
 - rozwój strefy okołolotniskowej oraz budowę bazy logistycznej.
2. Poprawie dostępności obszaru poprzez:
 - rozwój transportu kolejowego z wykorzystaniem nowych i zmodernizowanych linii kolejowych oraz uzupełnienie sieci przystanków,
 - rozwój i poprawę jakości zintegrowanego, niskoemisyjnego transportu zbiorowego,

- rozwój sieci tras rowerowych i infrastruktury dla pieszych.³

Rysunek 1 Obszary strategicznej interwencji województwa mazowieckiego.

Źródło: Strategia rozwoju województwa mazowieckiego 2030+ Innowacyjne Mazowsze, s. 77.

³ Strategia rozwoju województwa mazowieckiego 2030+ Innowacyjne Mazowsze, s. 84.

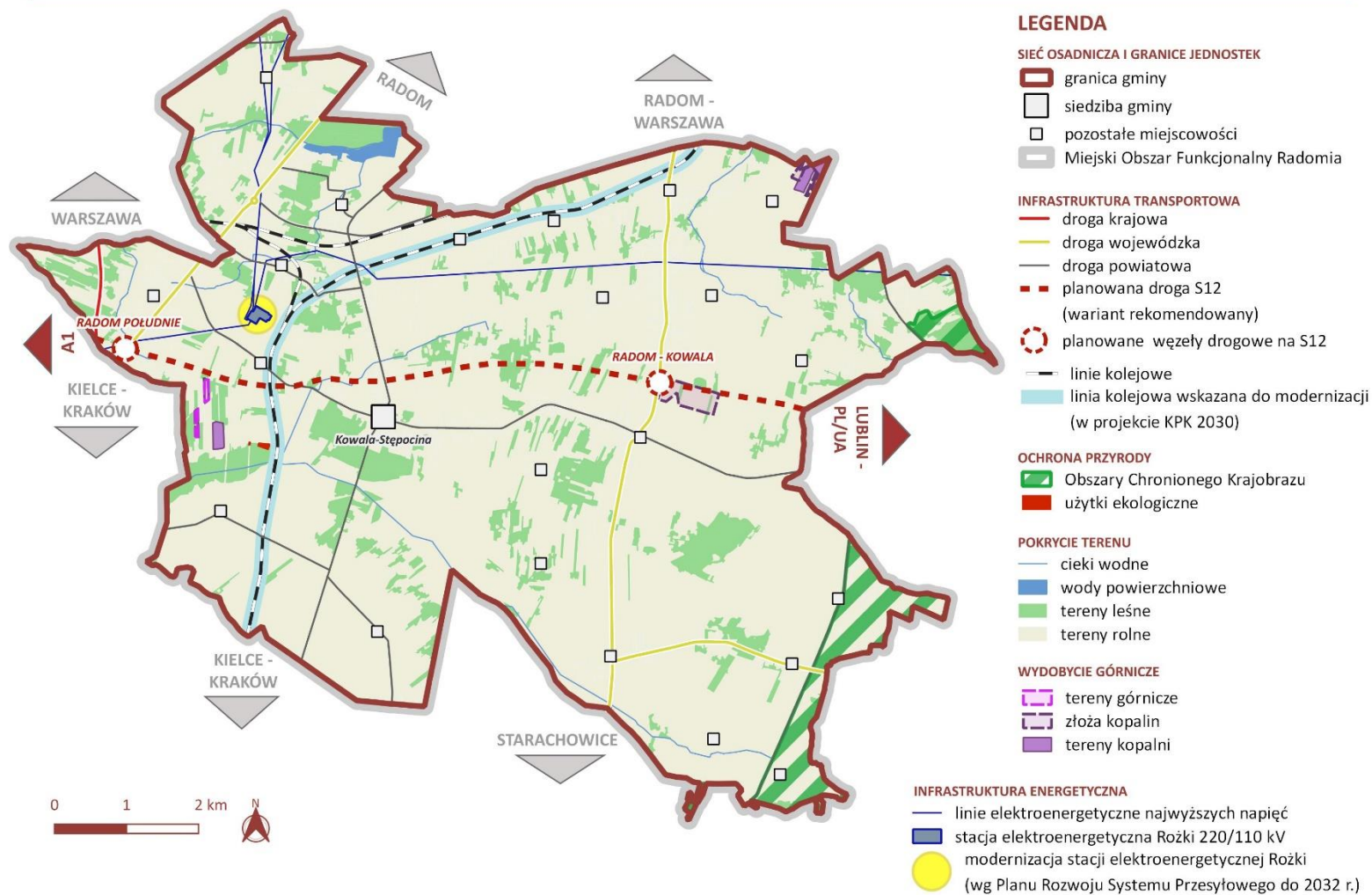
6. Model struktury przestrzenno-funkcjonalnej gminy wraz z ustaleniami i zaleceniami dotyczącymi prowadzenia polityki przestrzennej

Zrównoważony rozwój Gminy Kowala powinien być realizowany poprzez następujące działania:

- utrzymanie rolniczego charakteru gminy,
- wyznaczenie obszarów centrów lokalnych (Kosów, Mazowszany, Bardzice) oraz centrum gminnego (Kowala-Stępcocina), pełniących funkcję obszarów reprezentacyjnych, integrujących społeczność lokalną, wspartych funkcjami usługowymi,
- dążenie do wielofunkcyjnego rozwoju gminy przy strefowej koncentracji poszczególnych funkcji rozwojowych i zachowaniu właściwych proporcji między terenami do zainwestowania a terenami otwartymi,
- eliminacja rozpraszania zabudowy,
- tworzenie ładu przestrzennego poprzez segregację funkcji konfliktowych, tworzenie warunków dla rozwoju zabudowy mieszkaniowej, nie lokalizowanie funkcji uciążliwych w zespołach zabudowy mieszkaniowej,
- dostosowanie formy architektonicznej nowo realizowanych bądź przebudowywanych budynków do charakteru istniejącej zabudowy, miejscowej tradycji i otaczającego krajobrazu,
- przygotowanie terenów pod inwestycje,
- tworzenie warunków dla rozwoju handlu, gastronomii i rzemiosła, poprzez dopuszczenie lokalizacji usług nieuciążliwych, niekolidujących z zabudową mieszkaniową w terenach o dominującej funkcji mieszkaniowej,
- stworzenie atrakcyjnych warunków dla rozwoju działalności gospodarczej, przygotowanie uzbrojonych terenów pod inwestycje związane z nieuciążliwą działalnością gospodarczą dla małych i średnich przedsiębiorstw, szczególnie przy głównych szlakach komunikacyjnych,
- realizacja obiektów dla potrzeb produkcji rolnej, dopuszczenie realizacji nowej i rozbudowy istniejącej zabudowy zagrodowej,
- rozwój usług rekreacji i wypoczynku w ramach wyznaczonych terenów inwestycyjnych, poprzez wykorzystanie walorów i zasobów środowiska przyrodniczego i kulturowego,
- racjonalne korzystanie z zasobów środowiska przyrodniczego z uwzględnieniem zasad jego ochrony i rekultywacji,
- zwiększenie lesistości gminy poprzez zalesianie nieużytków i gruntów rolnych słabych klas Bonitacyjnych,
- zachowanie walorów krajobrazowych i przyrodniczych, bioróżnorodności oraz równowagi ekologicznej w środowisku przyrodniczym gminy,
- ochrona systemu powiązań przyrodniczych pomiędzy obszarami o znaczącej funkcji środowiskowej, przede wszystkim terenami leśnymi,

- niedopuszczanie do lokalizowania w najbliższym otoczeniu terenów i obiektów o największych wartościach przyrodniczych, krajobrazowych i ekologicznych form użytkowania terenu zagrażających równowadze środowiska,
- poprawa jakości środowiska przyrodniczego, m.in. poprzez ograniczenie niskiej emisji, ograniczanie zanieczyszczania wód podziemnych, rekultywację terenów przekształconych w wyniku działalności człowieka,
- planowanie i realizowanie zabudowy na terenie gminy z zachowaniem obowiązujących standardów jakości środowiska,
- wykorzystanie walorów przyrodniczych gminy dla rozwoju rekreacji i wypoczynku,
- uwzględnienie odrębnych zasad zagospodarowania dla terenów objętych ochroną przyrody zgodnie z przepisami odrębnymi,
- zakaz lokalizacji zakładów stwarzających zagrożenie dla życia lub zdrowia ludzi, a w szczególności zakładów stwarzających zagrożenie wystąpienia poważnej awarii przemysłowej,
- ochrona cennych obiektów i obszarów objętych ochroną poprzez wpis do rejestru zabytków i gminnej ewidencji zabytków, kształtowanie krajobrazu zgodnie z historycznymi uwarunkowaniami, utrzymanie obiektów zabytkowych w dobrym stanie technicznym,
- wykorzystanie walorów kulturowych gminy dla rozwoju rekreacji i wypoczynku,
- ochrona ekspozycji obiektów oraz zachowanie historycznych relacji przestrzennych,
- zintegrowanie ochrony dziedzictwa kulturowego, przyrodniczego i krajobrazu,
- modernizacja i rozbudowa sieci dróg, zapewnienie drogom parametrów technicznych odpowiednich dla danej klasy,

MODEL STRUKTURY FUNKCJONALNO - PRZESTRZENNEJ

Rysunek 2 Model struktury funkcjonalno-przestrzennej Gminy Kowala.

Źródło: opracowanie własne.

- oddzielenie ruchu kołowego od pieszego i rowerowego, poprzez budowę chodników, ścieżek rowerowych, utwardzonych poboczy;
- poprawa wyposażenia w infrastrukturę techniczną terenów istniejącej zabudowy, w tym: rozbudowa sieci wodociągowej i gazowej, budowa sieci kanalizacyjnej;
- poprawa stanu istniejących obiektów i urządzeń infrastruktury technicznej oraz ich rozbudowa;
- zwiększenie liczby gospodarstw domowych wykorzystujących odnawialne źródła energii, utrzymanie istniejących systemów melioracji wodnych podstawowych i szczegółowych.

W obrębie gminy wyodrębniono następujące jednolite części wód:

Tab. 1 Jednolite części wód w obrębie Gminy Kowala.

Jednolite części wód powierzchniowych (jcwp)	Status	Stan	Cel środowiskowy	Ocena ryzyka nieosiągnięcia celów środowiskowych
RW20001025269 Mleczna	szcw – silnie zmieniona część wód	umiarkowany potencjał ekologiczny, zły stan wód	dobry potencjał ekologiczny, dobry stan chemiczny	zagrożona
RW20001025223 Szabasówka	nat - naturalna część wód	słaby stan ekologiczny, stan chemiczny poniżej dobrego, zły stan wód	umiarkowany stan ekologiczny, stan chemiczny: dla złagodzonych wskaźników poniżej stanu dobrego, dla pozostałych - dobry	zagrożona
RW200010236639 Modrzejowianka do Kobylanki	nat - naturalna część wód	zły stan ekologiczny, stan chemiczny poniżej dobrego, zły stan wód	dobry stan ekologiczny, stan chemiczny: dla złagodzonych wskaźników poniżej stanu dobrego, dla pozostałych - dobry	zagrożona
RW200010252269 Garlica	nat - naturalna część wód	stan chemiczny dobry	dobry stan ekologiczny, dobry stan chemiczny	zagrożona
Jednolite części wód podziemnych (jcwpd)	Ogólna ocena stanu		Cel środowiskowy	Ocena ryzyka nieosiągnięcia celów środowiskowych

GW200087	stan chemiczny i ilościowy - dobry	dobry stan chemiczny, dobry stan ilościowy	niezagrożona
GW200086	stan chemiczny i ilościowy - dobry	dobry stan chemiczny, dobry stan ilościowy	niezagrożona

Źródło: *Przegląd i generowanie Kart Charakterystyk*, karty.apgw.gov.pl:4200/informacje [dostęp: 20.06.2023 r.].

W II aktualizacji Planów gospodarowania wodami dla Gminy Kowala w związku ze znajdującymi się na jej terenie jednolitymi częściami wód przewidziano następujące działania:

- RW20001025269 Mleczna:
 - działania kontrolne przestrzegania przez rolników „Programu działań mających na celu zmniejszenie zanieczyszczenia wód azotanami pochodzącymi ze źródeł rolniczych oraz zapobieganie dalszemu zanieczyszczeniu”, tj.: stosowania programu działań, spełnienia obowiązku posiadania planu nawożenia azotem, stosowania nawozów zgodnie z planem nawożenia azotem;
 - analiza sposobu prowadzenia działań restytucyjnych z uwzględnieniem zachowania funkcji cieków oraz realizacja działań restytucyjnych na podstawie przeprowadzonej analizy do 2027 r.;
 - dodatkowy przegląd pozwoleń wodnoprawnych;
 - promocja działań wynikających ze „Zbioru zaleceń dobrej praktyki rolniczej” dla ograniczenia zanieczyszczenia wód związkami azotu i fosforu, których źródłem jest działalność rolnicza, w tym w szczególności działania ograniczające migrację biogenów wraz ze sływem powierzchniowym (przeciwdziałanie erozji, strefy buforowe i inne);
 - promocja działań wynikających z „Kodeksu doradczego dobrej praktyki rolniczej dotyczącej ograniczenia emisji amoniaku”;
 - działania doradcze ukierunkowane na: doradztwo technologiczne, pomoc rolnikom w ubieganiu się o przyznanie pomocy finansowej ze środków pochodzących z funduszy UE lub innych instytucji krajowych i zagranicznych;
- RW20001025223 Szabasówka:
 - kontrola przestrzegania warunków stosowania środków ochrony roślin;
 - aktualizacja programu ochrony środowiska w celu ograniczenia emisji zanieczyszczeń do wody i powietrza, substancji będących czynnikami stwierdzonej presji chemicznej w wodzie oraz redukcji dopływu substancji priorytetowych ze zlewni do JCWP. Obejmuje uwzględnienie w opracowywanych i aktualizowanych planach (na wszystkich poziomach JST) zagadnień związanych z identyfikacją zagrożeń i problemów oraz wdrażaniem

lokalnych działań mających na celu ograniczenie stwierdzonych presji chemicznych i poprawę stanu wód;

- dodatkowy przegląd pozwoleń wodnoprawnych;
- RW200010236639 Modrzejowianka do Kobyłanki:
 - analiza możliwości przebudowy budowli piętrzących w zakresie zapewniającym ciągłość biologiczną i spełnienie celów środowiskowych;
 - ocena wpływu budowli poprzecznych na ciągłość biologiczną i cele środowiskowe JCWP, a w przypadku stwierdzenia negatywnego wpływu - analiza możliwości wdrożenia działań zapewniających ciągłość biologiczną i spełnienie celów środowiskowych oraz wdrożenie tych działań;
- RW200010252269 Garlica: dodatkowy przegląd pozwoleń wodnoprawnych;
- GW200087 i GW200086:
 - wydanie rozporządzenia ustanawiającego obszar ochronny zbiornika wód śródlądowych, w drodze aktu prawa miejscowego dla GZWP nr 405 (Niecka radomska);
 - wsparcie działań organów administracji w zakresie ustanawiania obszarów ochronnych GZWP.

W „Planie utrzymania wód obejmującym obszar działania Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej w Warszawie” na jcwp w obrębie gminy przewiduje się: wykaszanie roślin z dna oraz brzegów śródlądowych wód powierzchniowych, usuwanie roślin pływających i korzeniących się w dnie śródlądowych wód powierzchniowych, usuwanie drzew i krzewów porastających dno oraz brzegi śródlądowych wód powierzchniowych, usuwanie z śródlądowych wód powierzchniowych przeszkód naturalnych oraz wynikających z działalności człowieka, zasypywanie wyrw w brzegach i dnie śródlądowych wód powierzchniowych oraz przez ich zabudowę biologiczną, udrażnianie śródlądowych wód powierzchniowych przez usuwanie zatorów utrudniających swobodny przepływ wód oraz usuwanie namulów i rumoszu, remont lub konserwację budowli regulacyjnych oraz ubezpieczeń w obrębie tych budowli, a także urządzeń wodnych, rozbiórkę lub modyfikację tam bobrowych oraz zasypywanie nor bobrów w brzegach śródlądowych wód powierzchniowych.

Wstępna ocena ryzyka powodziowego nie wykazuje terenów zagrożonych powodzią. Natomiast według map ryzyka powodziowego ryzyko takie występuje w północno-wschodniej części gminy (okolice Ciborowa). Według informacji zawartych na mapie zagrożenia powodziowego wraz z głębokością wody, na obszarze Gminy Kowala wyznaczono następujące obszary narażone na niebezpieczeństwo powodzi:

1. obszary, na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest niskie i wynosi raz na 500 lat, tj. Q 0,2%,

2. obszary, na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi wynosi raz na 100 lat, tj. Q 1%,
3. obszary, na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest niskie i wynosi raz na 10 lat, tj. Q 10%,
4. obszary zagrożone ze względu na całkowite zniszczenie wału przeciwpowodziowego.

W „Planie przeciwdziałania skutkom suszy”, przyjętym Rozporządzeniem Ministra Infrastruktury z dnia 15 lipca 2021 r., wskazano, że dla obszaru Gminy Kowala prawdopodobieństwo wystąpienia wartości rocznej KGW poniżej -150 mm wynosi 5,1-10%. Teren gminy zalicza się do terenów słabo/umiarkowanie zagrożonych występowaniem suszy rolniczej. Jako umiarkowane określono zagrożenie wystąpieniem suszy hydrologicznej, a jako słabe bądź silne - zagrożenie suszą hydrogeologiczną. Plan nie przewiduje żadnych konkretnych inwestycji związanych z przeciwdziałaniem suszy na terenie Gminy Kowala.

III Ocena spójności celów strategicznych z dokumentami wyższego rzędu

W przypadku opracowywania dokumentów strategicznych należy pamiętać o tym, aby - poza dostosowaniem do potrzeb lokalnej społeczności - pozostawały one zgodne z innymi dokumentami strategicznymi. Obecnie proponowane kierunki rozwoju oraz zadania strategiczne pozostają w zgodności z dokumentami strategicznymi na poziomie powiatu, województwa oraz kraju.

Tab. 1 Zgodność zapisów Strategii Rozwoju Gminy Kowala na lata 2015-2025 z dokumentami strategicznymi na poziomie powiatu, województwa i kraju.

Tytuł dokumentu	Wybrane zapisy, w które wpisują się cele strategiczne rozwoju gminy
Strategia Zrównoważonego Rozwoju Powiatu Radomskiego do roku 2020	<ol style="list-style-type: none">1. Likwidacja niedoborów w sferze infrastruktury technicznej oraz ochrona środowiska przyrodniczego.2. Rozwój aktywnych form przeciwdziałania bezrobociu3. Rozwój infrastruktury turystycznej.4. Poprawa stanu zdrowia mieszkańców oraz opieki społecznej.4. Poprawa stanu bezpieczeństwa i porządku publicznego.5. Wspieranie działań na rzecz integracji i aktywizacji społecznej. Mieszkańców.6. Edukacja ekologiczna i promocja proekologicznego stylu życia wśród mieszkańców7. Upowszechnienie technologii informacyjnych i komunikacyjnych.
Strategia Rozwoju Miejskiego Radomskiego obszaru Funkcjonalnego	<ol style="list-style-type: none">1. Przygotowanie spójnej oferty terenów inwestycyjnych.2. Utworzenie spójnego systemu obsługi inwestora.3. Rozwój infrastruktury otoczenia biznesu.4. Wspieranie rozwoju nowych przedsiębiorstw.5. Poprawa standardów obsługi w urzędach administracji publicznej.6. Rozwój oferty turystyczno-rekreacyjnej ROF.7. Rozbudowa usług i infrastruktury wyższego rzędu oraz aktywizacja życia społecznego ROF.
Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2030	<ol style="list-style-type: none">1. Poprawa dostępności i spójności terytorialnej regionu oraz kształtowanie ładu przestrzennego,2. Poprawa jakości życia oraz wykorzystanie kapitału ludzkiego i społecznego do tworzenia nowoczesnej gospodarki,3. Wykorzystanie potencjału kultury i dziedzictwa kulturowego oraz walorów środowiska przyrodniczego dla rozwoju gospodarczego regionu i poprawy jakości życia

<p>Krajowy Program Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu 2020</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Rozwój usług edukacyjnych i opiekuńczych dla dzieci. 2. Unowocześnienie systemu kształcenia młodzieży poprzez zorientowanie na kształcenie kompetencji kluczowych: kreatywności, przedsiębiorczości oraz kooperacji. 5. Budowa aktywnych, zdolnych do społecznego i ekonomicznego rozwoju społeczności lokalnych. 6. Promocja aktywności zawodowej i społecznej seniorów. 7. Rozwój środowiskowych form pomocy i samopomocy seniorów. Rozwój aktywności i wolontariatu seniorów.
<p>Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010 - 2020</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zwiększenie dostępności komunikacyjnej wewnątrz regionów. 2. Zwiększenie potencjału rozwojowego i absorpcyjnego obszarów wiejskich. 3. Dywersyfikacja źródeł i efektywne wykorzystanie energii oraz reagowanie na zagrożenia naturalne. 4. Wykorzystanie walorów środowiska przyrodniczego oraz potencjału dziedzictwa kulturowego. 5. Wspomaganie kapitału społecznego dla rozwoju regionalnego w oparciu o sieci współpracy między różnymi aktorami polityki regionalnej.
<p>Strategia Rozwoju Kraju do roku 2020</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wzmocnienie warunków sprzyjających realizacji indywidualnych potrzeb i aktywności obywatela. 2. Wzrost wydajności gospodarki. 3. Rozwój kapitału ludzkiego. 4. Bezpieczeństwo energetyczne i środowisko. 5. Integracja społeczna.
<p>Europa 2020</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zwiększenie stopy zatrudnienia osób w wieku 20-64 lat z obecnych 69% do co najmniej 75%. 2. Ograniczenie emisji dwutlenku węgla co najmniej o 20% w porównaniu z poziomem z 1990 r. lub, jeśli pozwolą na to warunki, o 30%; zwiększenie udziału odnawialnych źródeł energii w naszym całkowitym zużyciu energii do 20% oraz zwiększenie efektywności wykorzystania energii o 20% 3. Ograniczenie liczby osób przedwcześnie kończących naukę szkolną do 10% z obecnych 15% oraz zwiększenie odsetka osób w wieku 30-34 lat posiadających wyższe wykształcenie z 31% do co najmniej 40%.

Źródło: opracowanie własne.

IV Wdrażanie i monitoring Strategii

Zidentyfikowane w niniejszej strategii cele i wymagają odpowiednich źródeł finansowania. Planowane źródła finansowania strategii w latach 2015 - 2022, to w szczególności:

- budżety JST – gminy, powiatu, województwa;
- budżet państwa, w tym dotacje celowe ministerstw;
- środki z funduszy krajowych (m.in. Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych);
- środki z funduszy europejskich (m.in. Fundusze Europejskie dla Mazowsza 2021-2027);
- środki własne partnerów biorących udział w realizacji celów, np. organizacji pozarządowych.

Szczegółowe określenie wysokości planowanych środków na realizację Strategii nie jest możliwe ze względu na długi okres obowiązywania dokumentu, szeroki zakres tematyczny, brak długookresowych źródeł finansowania, a także konkursowy charakter większości programów pomocowych. Ponadto wysokość środków przeznaczonych na realizację Strategii będzie zależała także od stopnia zaangażowania różnych podmiotów - partnerów. Jednak analiza Wieloletniej Prognozy Finansowej⁴ pokazuje, że do 2030 r. poziom wydatków wyniesienie 463 811 792,84 zł.

Za wdrażanie zapisów Strategii Rozwoju Gminy odpowiedzialny jest przede wszystkim Wójt Gminy Kowala oraz Rada Gminy. Wójt realizuje swoje zadania za pośrednictwem aparatu urzędniczego w postaci Urzędu Gminy oraz jednostek organizacyjnych. Należy tu jednak podkreślić, że efektywne wypełnianie założeń niniejszego dokumentu wymaga współpracy szerokiego grona osób - zarówno podmiotów formalnych (czyli organizacji pozarządowych czy przedsiębiorstw), jak i niezinstytucjonalizowanych (sami mieszkańcy). Gmina odpowiada bowiem przede wszystkim za stworzenie warunków rozwoju, oferty produktów w różnych sferach życia społecznego czy gospodarczego, natomiast nie może "zmusić" nikogo do korzystania z tej oferty.

Wdrażanie założeń Strategii będzie możliwe poprzez opracowywanie i realizowanie polityk sektorowych, ujmowanych w fakultatywnych lub obligatoryjnych dokumentach. Należą do nich m.in.: Gminny Program Rewitalizacji, roczne programy współpracy z organizacjami pozarządowymi, strategia rozwiązywania problemów społecznych, gminne programy

⁴ Na podstawie Uchwały nr LIII.429.2023 Rady Gminy Kowala z dnia 24 lutego 2023 roku w sprawie zmiany Wieloletniej Prognozy Finansowej Gminy Kowala na lata 2023-2030.

przeciwdziałania alkoholizmowi i narkomanii, gminne programu wspierania rodziny, w tym przeciwdziałania przemocy w rodzinie, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, plany gospodarowania zasobem mieszkaniowym gminy, sołeckie strategie rozwoju/plany odnowy miejscowości, plany rozwoju urządzeń kanalizacyjnych i wodociągowych, wieloletnia prognoza finansowa, program ochrony środowiska, program usuwania azbestu, jak również w pewnym stopniu dokumenty opracowywane na szczeblu powiatowym, wojewódzkim i krajowym.

Bardzo ważne jest, aby monitoring strategiczny miał charakter sformalizowany. W tym celu proponujemy powołanie **Zespołu ds. Monitoringu Strategii**. W jego skład powinien wejść Wójt (lub jego zastępca), wybrani urzędnicy, przedstawiciele organizacji pozarządowych, a także wszyscy zainteresowani radni. Zespół ten raz w roku oceniał będzie realizację Strategii i proponował Radzie Gminy zmiany w dokumencie. Dodatkowo tworzone będą także rekomendacje i wytyczne dotyczące zmian w realizacji niektórych działań.

Zasadniczą rolą Zespołu będzie stworzenie wskaźników mierzących stan rozwoju lokalnego. Zasadniczym ich zadaniem będzie zobrazowanie stopnia realizacji celów operacyjnych. Wskaźniki te muszą zostać wybrane na pierwszym posiedzeniu Zespołu, co nie oznacza, że - w razie pojawienia się uzasadnionych przesłanek - nie będą one mogły ulegać modyfikacjom. Lista wskaźników może być dość długa, stąd koniecznością wydaje się ich weryfikacja w oparciu o następujące kryteria:

- mierzalność danych niezbędnych do wyliczenia wskaźnika,
- prostota w konstrukcji wskaźnika i łatwość jego interpretacji,
- łatwość prezentacji jako instrumentów monitorowania i analizowania głównych trendów rozwojowych gminy.

Na podstawie wybranych wskaźników urzędnicy Gminy Kowala co roku tworzyć będą raport obrazujący postęp prac związanych z wdrażaniem Strategii. Raport ten będzie następnie przedstawiany Zespołowi, który będzie mógł go uzupełnić o posiadane przez siebie informacje i obserwacje. W wyniku tego końcowy raport będzie miał charakter statystyczno-opisowy. Na podstawie tego dokumentu powstawać będą rekomendacje dotyczące zmian zapisów Strategii i reorganizacji niektórych działań.

Przy dokonywaniu oceny stopnia realizacji Strategii można posiłkować się poniższymi wskaźnikami:

Tab. 2 Wskaźniki oceny stopnia realizacji Strategii Rozwoju Gminy Kowala na lata 2015 - 2022.

Cele operacyjne	Wskaźniki
Rozwój infrastruktury technicznej	Liczba kilometrów nowych/przebudowanych dróg/chodników; Poziom wydatków przeznaczanych na infrastrukturę, Liczba wypadków na drogach gminnych, Liczba nowo postawionych lamp drogowych, Liczba zamontowanych energooszczędnych lamp.
Rozwój infrastruktury społecznej	Liczba ułatwień dla osób niepełnosprawnych zamontowanych w budynkach użyteczności publicznej; Liczba osób niepełnosprawnych korzystających z usług publicznych; Wydatki na budowę, przebudowę i rozbudowę poszczególnych elementów infrastruktury oświatowej, społecznej itp. Liczba wyremontowanych obiektów użyteczności publicznej należących do gminy.
Tworzenie warunków do rozwoju aktywności społecznej mieszkańców Gminy Kowala	Liczba przyznanych mikrograntów; Liczba wniosków w konkursach na mikrogranty; Liczba porozumień podpisanych z organizacjami pozarządowymi; Liczba spotkań zorganizowanych dla seniorów z terenu gminy; Liczba czytelników; Wyniki egzaminów z języków obcych.
Rozwój przedsiębiorczości w Gminie Kowala	Liczba osób korzystających z usług inkubatora przedsiębiorczości/Punktu Informacji Gospodarczej; Liczba gospodarstw prowadzących uprawy ekologiczne; Liczba podmiotów wystawiających swoje produkty na targi produktu lokalnego; Liczba osób przychodzących jednorazowo na targi produktu lokalnego; Liczba osób korzystających z usług spółdzielni socjalnej; Liczba osób pracujących w spółdzielni socjalnej.
Intensyfikacja działań na rzecz wzrostu atrakcyjności turystycznej i ekologicznej	Liczba unikatowych wejść na stronę internetową gminy; Liczba publikacji poświęconych atrakcjom turystycznym gminy; Liczba tablic informacyjnych ustawionych na terenie gminy; Liczba osób biorących udział w rodzinnych zawodach kolarskich; Liczba osób korzystających z punktu Informacji Turystycznej; Liczba spotkań zorganizowanych przez gminę dotyczących środków zewnętrznych na inwestycje proekologiczne.

Źródło: opracowanie własne.

Strategia podlegać będzie aktualizacji zgodnie z art. 10f ust. 5 ustawy o samorządzie gminnym, tj. jeżeli wymagać tego będzie sytuacja społeczna, gospodarcza lub przestrzenna gminy albo gdy będzie to konieczne dla zachowania jej spójności ze strategią rozwoju województwa. W takiej sytuacji przygotowany projekt Strategii uwzględniający te zmiany

podlega konsultacjom społecznym oraz opiniowaniu przez Zarząd Województwa Mazowieckiego, a następnie podlega przyjęciu przez Radę Gminy.

Spis tabel

Tab. 1 Zgodność zapisów Strategii Rozwoju Gminy Kowala na lata 2015-2025 z dokumentami strategicznymi na poziomie powiatu, województwa i kraju.....	34
Tab. 2 Wskaźniki oceny stopnia realizacji Strategii Rozwoju Gminy Kowala na lata 2015 - 2022.	38

Spis rysunków

Rysunek 1 Obszary strategicznej interwencji województwa mazowieckiego.....	26
Rysunek 2 Model struktury funkcjonalno-przestrzennej Gminy Kowala.	29